

Obr. 1

110 let meteorol

třech kilometrech překonat převýšení téměř 400 metrů. Veškeré zásobování včetně vody je možné pouze vynešením nebo nákladní lanovkou.

První písemná zpráva o Milešovce se objevuje v roce 1521 v Deskách dvorských, v nichž je vymezeno pozemkové vlastnictví Václava Kostomlatského z Vřesovic. Další zmínky pocházejí z roku 1607 z knihy o teplických lázních a z díla Bohuslava Balbína *Miscellanea historica regni Bohemiae*.

Vznik jména hory Milešovka není jednoznačně doložen. Za nejpravděpodobnější se pokládá odvození od majitele blízkého panství Milešův dvůr. Druhou možností je, že hora dostala jméno podle vesnice a zámku Milešov, který leží pod ní. Původ německého jména Donnersberg (v překladu hromová hora) je zřejmý, protože na vrcholu Milešovky jsou elektrické výboje při bouři častější než v okolní krajině.

Milešovka byla a je oblíbeným turistickým cílem vzhledem k výjimečnému výhledu z vrcholu (obr. 2). Cílem výletů „lepší společnosti“ nejen z okolních měst, ale i ze zahraničí byla již od počátku 19. století. Mezi pravidelné návštěvníky patřil pruský král Friedrich Wilhelm III., a to v doprovodu německého přírodovědce Alexandra von Humboldta, který výhled z Milešovky považoval za třetí nejkrásnější, jaký kdy viděl.

Meteorologická observatoř na vrcholu Milešovky vznikla z iniciativy komerčního rady Reginalda Czermack-Wartecka a Horského spolku v Teplicích. Stavba začala v květnu roku 1903, dokončena a předána byla v říjnu 1904 (obr. 4). Náklady činily 45 075 korun a 98 haléřů tehdejší měny.

Prvním ředitelem observatoře se stal prof. Rudolf Spitaler (1859–1946), vedoucí katedry pro kosmickou fyziku a geodynamiku na pražské Německé univerzitě. Prvním pozorovatelem, který nastoupil službu v polovině července 1904, byl Franz Lötten – na observatoři trvale bydlel a prováděl základní měření a pozorování v klimatických termínech 07, 14 a 21 hodin místního středního slunečního času. Základní přístroje pro pozorování dodal Ústřední ústav pro meteorologii a geodynamiku ve Vídni; šlo o staniční teploměr, vlasový vlhkoměr, srážkoměr a přístroje na zaznamenávání průběhu meteorologických veličin: barograf (průběh tlaku), termograf (průběh teploty), hygrograf (průběh vlhkosti vzduchu), anemograf (průběh rychlosti a směru větru) a Campbellův-Stokesův heliograf (průběh slunečního svitu). V roce 1906 byly na observatoři umístěny ještě další přístroje: Assmanův aspirační psychrometr (měření vlhkosti vzduchu), aktinometr (přímé sluneční záření), maximální a minimální teploměr, přzemní minimální teploměr a oblačné zrcátko.

Činnost na observatoři nepřerušila ani druhá světová válka, kdy ji provozoval Říšský úřad pro meteorologickou

Nedílnou součástí meteorologického a klimatologického výzkumu představují pozorování a měření stavu atmosféry. Příroda je jedna velká laboratoř, v níž se neustále dějí experimenty – ale zatímco lze ve standardních laboratořích experimenty připravovat a opakovat, příroda nic neopakuje a nezměřená data již nelze znovu získat.

Výhled z Milešovky obdivoval i německý přírodovědec Alexander von Humboldt. Pohled od Milešova.

Potřeba nepřetržitě pozorovat počasí a měřit charakteristiky atmosféry vznikla již před několika staletími. Postupně se začaly stavět meteorologické stanice, na nichž se systematicky prováděla pozorování. Horské stanice, tj. s nadmořskou výškou nad 500 metrů, se vzhledem k náročnosti provozu budovaly později. Nejdéle měřící horskou stanicí na našem území a jednou z nejdéle měřících na světě je meteorologická stanice na hoře Milešovka v severních Čechách nedaleko Teplic. Nepřetržitou činnost zahájila 1. ledna 1905 a letos slaví 110 let provozu.

Unikátem stanice Milešovka je její umístění na vrcholu kuželovité hory ve výšce 837 m n. m. (obr. 1). V důsledku jedinečné polohy mají měření podobný charakter jako v okolní atmosféře; na druhé straně je důvodem finanční náročnosti jejího provozu. Stanice je dosažitelná pouze pěšky, přičemž je třeba na přibližně

ogické observatoře MILEŠOVKA

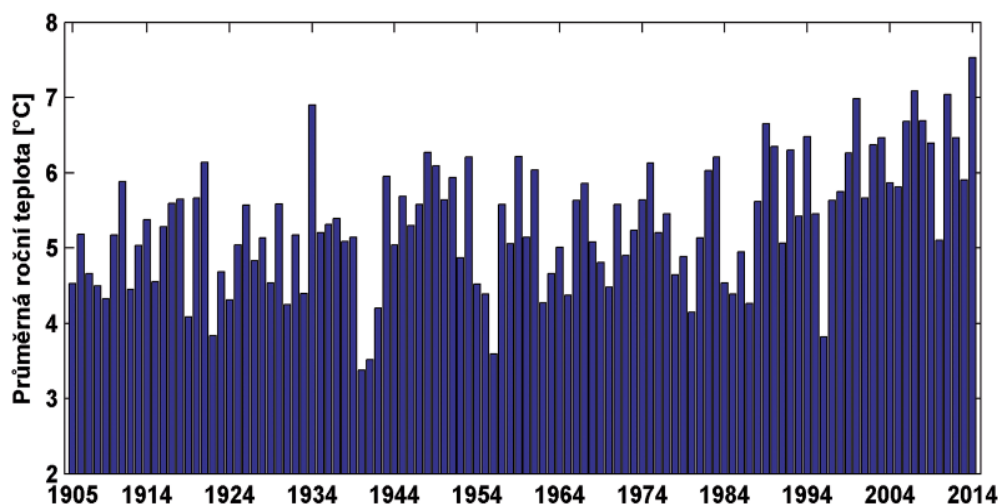
Obr. 4

službu nejdříve jako součást civilní služby a od července 1944 jako součást vojenské letecké služby. Po válce převzal observatoř Meteorologický ústav Karlovy univerzity, v roce 1953 přešla stanice do správy Československé akademie věd (ČSAV). Milešovku provozoval Geofyzikální ústav až do roku 1961, kdy správa stanice přešla do Laboratoře meteorologie a v roce 1964 do nově vzniklého Ústavu fyziky atmosféry. Technickému i odbornému rozvoji observatoře věnovala ČSAV značnou pozornost; v této souvislosti je třeba zmínit alespoň dvě jména: dr. Františka Reina, CSc. (1929–1981) a dr. Josefa Štekla, kteří se významně podíleli na rozšíření a vybavení observatoře.

Staniční měření na observatoři lze rozdělit do dvou druhů – klimatická a synoptická. Klimatická měření se provádějí třikrát za den, v 7, 14 a 21 hodin místního středního slunečního času; synoptická každou hodinu a jsou odesílána do sběrného centra Českého hydrometeorologického ústavu, odkud se distribuují do mezinárodní výměnné sítě. Stanice byla kvůli unikátní poloze a dlouhé řadě pozorování zařazena do mezinárodní sítě klimatických stanic Global Climate Observing System jako jediná z České republiky.

I když je většina měření automatizovaná, nepřetržitá přítomnost pozorovatelů je nezbytná pro kontrolu měření a pro subjektivní pozorování, která stále probíhají (určuje se druh a množství oblačnosti, stav počasí, výška sněhové pokrývky a další meteorologické charakteristiky). Kromě standardních měření se uskutečňovala a v rámci výzkumných projektů stále provádějí různá další specializovaná pozorování.

Pro ilustraci uvedme několik klimatologických charakteristik a extrémů naměřených právě na Milešovce. Průměrná roční teplota vzduchu na Milešovce za celé

sledované období 1905–2014 je 5,3 °C s extrémy 7,5 °C (rok 2014) a 3,6 °C (rok 1940). Chod průměrných ročních teplot je zobrazen na obr. 4. Nejvyšší a nejnižší naměřená průměrná denní teplota byla 26,7 °C (28. 7. 2014) a –26,8 °C (9. 2. 1956). Milešovka je kvůli svému tvaru charakteristická nadprůměrnou rychlostí větru. Za posledních 50 let činila průměrná roční rychlost větru 8,4 m.s⁻¹ s extrémy 9,7 m.s⁻¹ v roce 1974 a 7,1 m.s⁻¹ v roce 2014. Průměrný roční úhrn srážek za 110 let je 562 mm, přičemž nejsušším byl rok 2003 s roční sumou 330 mm, naopak nejdeštivějším rok 2010 s roční sumou srážek 913 mm, čímž byl překonán rekord z roku 1941 o téměř 100 mm.

Na Milešovce byly naměřeny následující extrémní hodnoty:

- nejvyšší denní srážkový úhrn byl zaznamenán 28. května 1916 a činil 96,1 mm;
- maximální teplota byla naměřena 20. srpna 2012, a to 36,5 °C;
- minimální teplota –28,3 °C byla změřena 9. února 1956;
- nejvyšší rychlost větru byla naměřena 14. ledna 1967, kdy přesáhla hodnotu 50 m.s⁻¹, což byla tehdy nejvyšší hodnota měřitelná anemometrem METRA.

Milešovka je největrnější meteorologická stanice. Dále je to stanice s nejvyšším počtem bouřek za rok a s nejvyšším počtem dnů s mlhou (respektive s nízkou oblačností) v ČR.

(Některé informace o historii observatoře a obr. 2 byly převzaty z knih Josefa Štekla, jemuž tímto děkujeme.) ■

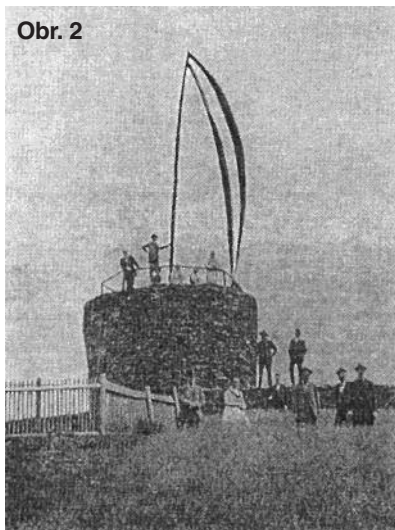
ZBYNĚK SOKOL a kol.,
Ústav fyziky atmosféry AV ČR, v. v. i.

Chod průměrných ročních teplot

Na místě observatoře stávala kamenná rozhledna (obr. vlevo).

Meteorologická observatoř Milešovka s vyhlídkovou věží (Spitaler, 1912)

Obr. 2

Obr. 3

